

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
CEZA VE TEVKİFEVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

**AVRUPA KONSEYİ BAKANLAR KOMİTESİ'NİN
2014/4 SAYILI ELEKTRONİK İZLEME İLE İLGİLİ
TAVSİYE KARARI**

DENETİMLİ SERBESTLİK DAİRE BAŞKANLIĞI

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin (2014)4 sayılı elektronik izleme ile ilgili tavsiye kararı

(Bakanlar Komitesi tarafından 19 Şubat 2014 tarihinde 1192 nci Bakan Temsilcileri toplantısında kabul edilmiştir)

Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Statüsü'nün 15.b maddesi uyarınca,

Avrupa Konseyi'nin üyeleri arasında birliği sağlama ülküsünü göz önünde bulundurarak;

Cezaların infazında, uluslararası işbirliğinin geliştirilmesinin bir ihtiyaç olduğu konusunda hemfikir olarak;

Bu tür bir işbirliğinin, adaletin gelişmesine, yaptırımların etkin bir biçimde, insan haklarına ve suçluların onuruna tam bir saygı içerisinde yerine getirilmesine ve suç işleme oranının azalmasına sağlayacağı katkıyı göz önünde bulundurarak;

Özgürlükten mahrum etmenin son çare olarak uygulanması ve şüpheli, sanık ve hükümlülerin çoğunluğunun etkin ve daha az maliyet ile toplum içerisinde tutulması konusunda anlaşarak;

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ilgili kararlarında da belirtildiği üzere, ceza infaz kurumları mevcudunun sürekli artışının İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerin Korunmasına Dair Sözleşme'nin (ETS No.5) 3 üncü maddesi ile uyum içerisinde olmadığını göz önünde bulundurarak;

Aşırı kalabalıklaşma ve ceza infaz kurumu mevcudundaki artışın, insan hakları ve ceza infaz kurumlarının etkin yönetimi bakımından, cezaevi idarelerinin ve ceza adaleti sisteminin karşılaştığı temel güçlük olduğunu yineleyerek;

Ceza yargılaması sürecinde elektronik izlemenin kullanılmasının, şüpheli sanık ve hükümlülerin toplum içerisinde daha etkin bir biçimde denetlenmesine ve böylece suç işlenmesinin önlenmesine katkı sağlarken, hürriyetten mahrum etme tedbirlerine başvurulmasında azalmaya yardımcı olduğunu kabul ederek;

Üçüncü kişiler ile elektronik izleme altında bulunan kişinin özel ve aile yaşamı üzerindeki olası olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla, elektronik izleme teknolojilerinin iyi düzenlenmiş bir tarzda ve orantılı bir biçimde kullanılması gerektiğini kabul ederek;

Bundan dolayı, bu alandaki uygulama, politika belirleme ve yasama faaliyetlerinde üye ülkelerin hükümetlerine yol göstermek amacıyla, elektronik izleme teknolojilerinin sınırları, çeşitleri ve modellerinin tabi olacağı kuralların tanımlanmasının bir ihtiyaç olduğu konusunda mutabakata vararak;

Ayrıca, elektronik izlemenin etkin bir biçimde kullanılmasında hakimler, savcılar, cezaevi idareleri, denetimli serbestlik birimleri, kolluk ile şüpheli, sanık ve hükümlülerin izlenmesini gerçekleştiren ya da gerekli teçhizatı sağlayan kuruluşları da içeren ulusal makamlara yol göstermek amacıyla etik ve profesyonel standartların geliştirilmesinin gerekliliği konusunda fikir birliğine varılarak;

İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerin Korunmasına Dair Sözleşme (ETS No. 5);

Şartlı Olarak Mahkum Edilmiş ya da Şartlı Olarak Salıverilmiş Hükümlülerin Denetimi Hakkında Avrupa Sözleşmesi (ETS No. 51);

(92)16 sayılı kamusal yaptırımlar ve tedbirlere ilişkin Avrupa kuralları hakkında tavsiye kararı;

(92)17 sayılı cezalandırmada tutarlılığa ilişkin tavsiye kararı

(97)12 sayılı yaptırım ve tedbirleri uygulayan personel hakkındaki tavsiye kararı;

(99)22 sayılı cezaevlerinin aşırı kalabalıklaşması ve cezaevi mevcudundaki artış hakkındaki tavsiye kararı;

(2000)22 sayılı kamusal yaptırım ve tedbirler ile ilgili Avrupa kurallarının uygulamasının iyileştirilmesi hakkındaki tavsiye kararı;

(2003)22 sayılı şartlı salıverme hakkındaki tavsiye kararı;

(2006)2 sayılı Avrupa Cezaevi Kuralları hakkındaki tavsiye kararı;

(2008)11 sayılı bir yaptırım ya da tedbire tabi tutulan çocuk hükümlülere ilişkin Avrupa Kuralları hakkındaki tavsiye kararı;

(2010)1 sayılı Avrupa Konseyi Denetimli Serbestlik Kuralları hakkındaki tavsiye kararı;

(2012)5 sayılı Avrupa Cezaevi Personeli Etik Kuralları hakkındaki tavsiye kararı

dikkate alınarak;

Hapsetme Dışı Tedbirlere İlişkin Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Tokyo Kuralları) (Karar 45/110);

Kadın Mahpuslara Muamele ve Kadın Hükümlüler Hakkında Hapis Dışı Tedbirlere İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Bangok Kuralları) (Karar 2010/16);

Çocuk Adaleti Yönetimine İlişkin Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Beijing Kuralları) (Karar 40/33);

2008/947/JHA sayılı, denetimli serbestlik tedbiri ve alternatif yaptırımların denetimi kapsamında mahkeme ve denetimli serbestlik kararlarının karşılıklı tanınması prensibinin uygulanmasına ilişkin Avrupa Birliği Konseyi Çerçeve Kararı;

2009/829/JHA sayılı, Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında, tutuklama yerine öngörülen izleme tedbirlerine ilişkin kararların karşılıklı tanınması prensibinin uygulanması hakkında Avrupa Birliği Konseyi Çerçeve Kararı'nı;

hatırda tutarak:

üye ülkelerin hükümetlerine;

-ilgili yasaları ve uygulamayı gözden geçirirken, bu tavsiyelerin ekinde belirtilen prensiplerin uygulanmasını sağlayacak bütün uygun tedbirlerin alınmasını;

- bu tavsiye ve tavsiyeye ilişkin yorumların, başta ilgili bakanlıklar, cezaevi idareleri, denetimli serbestlik birimleri, kolluk ve infaz ile ilgili diğer birimler ile elektronik izleme ile ilgili gerekli teçhizatı sağlayan ya da ceza adaleti sürecinde elektronik izleme altında bulunan kişileri izleyen diğer kurumlara dağıtılmasını sağlamayı tavsiye eder.

(2014)4 sayılı Tavsiye Kararının Eki

I. Kapsam

Bu tavsiyenin amacı, ulusal makamlara ceza adaleti sürecinde çeşitli elektronik izleme yöntemlerini, ilgili kişilerin haklarına tam bir saygı içerisinde, adil, orantılı ve etkin bir biçimde uygulama imkanı verecek profesyonel standartlara ve etik konulara ilişkin ana prensipleri belirlemektir.

Ayrıca elektronik izleme uygulamasının şüpheli, sanık ve hükümlüler ile uzman personel arasında, toplum içerisinde onarıcı profesyonel ilişki tesis edilmesine halel getirmemesi veya onun yerini almamasına yönelik özel bir ihtimam gösterilmesini ulusal makamların dikkatine sunmak amaçlanmıştır. Teknolojik kontrol yöntemlerinin, Bakanlar Komitesi'nin ilgili tavsiyelerinde ve özellikle (92)16 sayılı toplumsal yaptırım ve tedbirlere ilişkin Avrupa kurallarına ilişkin tavsiye kararı; (97)12 sayılı yaptırım ve tedbirlerin uygulanmasından sorumlu personele ilişkin tavsiye kararı; (2006)2 sayılı Avrupa Cezaevi Kuralları'na ilişkin tavsiye kararı; (2010)1 sayılı Avrupa Konseyi Denetimli Serbestlik Kurallarına ilişkin tavsiye kararı ve (2012)5 sayılı Cezaevi Çalışanları Avrupa Etik Kuralları hakkında tavsiye kararında belirtilen şüpheli, sanık ve hükümlülerin iyileştirilmesinde kullanılan mevcut pozitif yöntemlere olumlu katkı sağlayacağına altı çizilmelidir.

II. Tanımlar

Elektronik izleme, ceza adaleti sistemi içerisinde kişilerin buldukları yerin, hareketlerinin ve belli davranışlarının izlendiği çeşitli gözetim yöntemlerini ifade eden genel bir terimdir. Mevcut elektronik izleme yöntemleri radyo dalgaları, biyometrik ya da uydu izleme teknolojilerine dayanmaktadır. Bu yöntemler genellikle kişiye takılan bir cihazı ve kişilerin uzaktan izlenmesini ihtiva eder.

Ulusal yargı sistemlerine bağlı olarak elektronik izleme, aşağıda belirtilen durumların biri ya da birden fazlasında kullanılabilir.

- ceza soruşturma aşamasında;

- cezanın ertelenmesinin bir koşulu olarak ya da hapis cezasının infazında;

- toplum içerisinde infaz edilen bir ceza yaptırımı ya da tedbirin izlenmesinde başlı başına bir araç olarak;

- diğer denetimli serbestlik tedbirleri ile bağlantılı olarak;

- cezaevinden erken salıvermede bir tedbir olarak;

- cezaevinden koşullu salıverme kapsamında;
- cezaevinden salıverilen belli bazı hükümlülere yönelik yoğun rehberlik ve gözetim tedbirlerinde;
- hükümlü ve tutukluların kapalı ceza infaz kurumlarının içindeki; açık ceza infaz kurumlarının içi ve çevresindeki hareketlerinin izlenmesinde;
- bazı özel suç mağdurlarının belirli şüpheli, sanık ve hükümlülerden korunmasında bir araç olarak.

Elektronik izlemenin hapis cezasının infazında bir yöntem olarak kullanıldığı bazı ülkelerde, elektronik izleme altında bulunanlar yetkili makamlarca mahpus olarak kabul edilmektedir.

Bazı ülkelerde elektronik izleme cezaevi, denetimli serbestlik, kolluk ya da diğer yetkili kamu idareleri tarafından yerine getirilirken, diğer bazı ülkelerde kamu idareleri ile akdedilen bir hizmet alımı sözleşmesi uyarınca özel şirketler tarafından yerine getirilmektedir.

Bazı ülkelerde cihazları taşıyan şüpheli, sanık ya da hükümlüler cihazların kullanım maliyetine katkı sağlarken, diğer bazı ülkelerde elektronik izleme giderleri yalnızca devlet tarafından karşılanmaktadır.

Bazı ülkelerde elektronik izleme şüpheli, sanık ya da hükümlü çocuklar bakımından da uygulanırken, diğerlerinde elektronik izleme çocuklar bakımından uygulanmamaktadır.

“Şüpheli”: Bir suç işlediği şüphesi altında olan ya da bir suç işlediği iddia olunmasına karşın suçluluğu henüz sabit olmamış kişiyi,

“Suçlu”: Bir suç nedeniyle cezalandırılan kişiyi,

“Elektronik izleme teçhizatını sağlayan kuruluş”: Elektronik izlemede kullanılan teçhizatı üreten, satan, kiralayan ve bakımını yapan şirketi,

“Elektronik izleme altında bulunan kişileri takip etmek ile sorumlu kuruluş”: Belirli bir süre boyunca şüpheli, sanık ya da hükümlülerin buldukları yeri, hareketlerini ya da belirli davranışlarını takip etme konusunda yetkilendirilmiş kamu kuruluşunu ya da özel şirketi.

“Denetimli serbestlik birimi”: Yasa tarafından belirlenen ve suçlulara yüklenen yaptırımların toplum içerisinde yerine getirilmesinden sorumlu kuruluşu ifade eder. Bu görev izleme, rehberlik ve yardımı da kapsayan, suçluların sosyalleşmeleri kadar toplumun güvenliğine katkı sağlamayı da amaçlayan bir dizi faaliyet ve müdahaleyi içerir. Denetimli serbestlik birimleri ayrıca, ulusal hukuk sitemine bağlı olarak, aşağıda belirtilen fonksiyonlardan birini ya da birden fazlasını da yerine getirebilir: yargısal makamlara ya da diğer karar verici idarelere daha adil bir karara ulaşmalarına yardımcı olmak amacıyla bilgi sağlamak ve tavsiyede bulunmak; cezaevinde bulunan suçluları salıverme sonrasına hazırlamak amacıyla onlara rehberlik etmek ve destek sağlamak; erken salıverilen hükümlülere izlemek ve yardım sunmak; onarıcı adalet alanında çalışmalar yapmak ve suç mağdurlarına destek sağlamak.

Bundan başka, denetimli serbestlik birimi, ulusal hukuk sistemine bağılı olarak, “elektronik izleme altında bulunan kişileri takip etmek ile sorumlu kuruluş” da olabilir.

III. Ana prensipler

1. Ceza adaleti çerçevesinde elektronik izlemenin türü, süresi ve infaz modeli kadar kullanımı da kanun ile düzenlenmelidir.
2. Elektronik izleme uygulanmasına ya da uygulamaya son verilmesine ilişkin kararlar yargısal makamlar tarafından alınmalı ya da bu kararların yargısal makamlar tarafından gözden geçirilmesi sağlanmalıdır.
3. Elektronik izlemenin soruşturma aşamasında kullanıldığı durumlarda, aşırı müdahaleci olmaması için özel ihtimam gösterilmelidir.
4. Elektronik izleme, infazın türü ve modeli, izlemenin süresi ve müdahalenin yoğunluğu bakımından işlenen ya da işlendiği iddia olunan suçun ağırlığı ile orantılı olmalı, şüpheli sanık ya da hükümlünün kişisel durumu göz önünde bulundurulmalı ve uygulama düzenli olarak gözden geçirilmelidir.
5. Elektronik izleme, buna ilişkin kararda öngörülenin ötesinde, şüpheli, sanık ya da hükümlünün hak ve hürriyetlerini kısıtlayacak tarzda yerine getirilmemelidir.
6. Elektronik izlemeye karar verilirken ve onun türü, süresi ve infaz yöntemi belirlenirken, şüpheli, sanık ya da hükümlünün tutulduğu yerde bulunan ailelerin ve üçüncü kişilerin hakları ve çıkarları göz önünde bulundurulmalıdır.
7. Elektronik izleme ile ilgili karar verme ve infaz sürecinde cinsiyet, ırk, renk, milliyet, dil, din, cinsel tercih, siyasi ya da diğer düşünce, ulusal ya da sosyal köken, mülkiyet, azınlık veya fiziksel ya da zihinsel durum nedeniyle ayrımcılık yapılamaz.
8. Elektronik izleme, suçu azaltma ya da denetim sağlama amacıyla sadece belli bir süre yalnız başına bir tedbir olarak uygulanabilir. Daha uzun vadede suçu önlemede, suçlunun toplum ile bütünleşmesini amaçlayan profesyonel müdahale ve destekleyici tedbirler ile birlikte uygulanmalıdır.
9. Elektronik izlemeye ilişkin kararların yerine getirilmesinde özel sektörün rol aldığı durumlarda, ilgili kişiye yönelik, uluslararası etik ilkeler ve profesyonel standartlarla uyumlu etkin bir iyileştirmenin uygulanması sorumluluğu kamu idarelerinin üzerinde kalmalıdır.
10. Kamu idareleri, elektronik izlemenin yerine getirilmesinde özel sektör ile ilgili bütün bilgilerin şeffaflığını sağlamalı ve halkın bu bilgilere erişimini düzenlemelidir.
11. Şüpheli, sanık ve hükümlülerin elektronik izlemenin giderlerine katıldığı durumlarda, onların katkıları mali durumları ile orantılı olmalı ve bu durum yasa ile düzenlenmelidir.
12. İlgili kurumlar tarafından, elektronik izleme yaptırımına ve bunun infazına ilişkin verilerin elde edilmesi, paylaşılması ve kullanılması yasa tarafından özel olarak düzenlenmelidir.

13. Elektronik izleme ile ilgili kararları yerine getirmekle sorumlu olan personel, nicelik itibarıyla yeterli olmalı, görevlerini etkin, profesyonel ve en yüksek etik standartlara uygun bir biçimde yerine getirmelerini sağlayacak seviyede, düzenli olarak eğitilmelidir.

14. Elektronik izlemeyi ulusal yasalara uygun olarak yerine getirmekle sorumlu olan kuruluşlar üzerinde, düzenli hükümet denetimleri gerçekleştirilmeli ve bağımsız denetim yolları mevcut olmalıdır.

IV. Ceza yargılamasının farklı safhalarında elektronik izlemenin yerine getirilmesinin koşulları

1. Elektronik izlemeye riayet etmeyi sağlamak için, ulusal yasalara uygun olan farklı tedbirler uygulanabilir. Özellikle şüpheli, sanık ya da hükümlünün rızası ve işbirliği aranabilir, ya da caydırıcı yaptırımlar konulabilir.

2. Soruşturma aşamasında elektronik izlemenin usulü ve yoğunluğu, iddia edilen suç ile orantılı olmalı ve kişinin kaçma, yargılamanın seyrine müdahale etme, kamu düzeni bakımından ciddi bir tehdit oluşturma ya da yeni bir suç işleme riski bakımından uygun bir biçimde değerlendirilmesine dayalı olmalıdır.

3. Ulusal mevzuat, soruşturma aşamasında elektronik izleme altında geçirilen sürenin, mahkeme tarafından belirlenen netice yaptırım ya da tedbirden ne surette indirileceğini düzenlemelidir.

4. Elektronik izlemenin mağdur koruma kapsamında şüpheli, sanık ya da hükümlünün hareketlerini takip etmek için kullanıldığı durumlarda, öncelikle mağdurun rızasının alınması esastır ve mağdurun, teknolojinin kapasitesi ve sınırlılıklarını anlamasını sağlamak için her türlü çaba gösterilmelidir.

5. Elektronik izlemenin belli bir bölgeden çıkmama ya da belirli bölgelere girmeme yaptırımı kapsamında kullanıldığı hallerde, infaz koşullarının, toplum içerisinde, kabul edilebilir günlük hayat kalitesini engelleyecek derecede sınırlayıcı olmamasını sağlamak için çaba gösterilmelidir.

6. Madde kötüye kullanımının takip edilmesi gereken hallerde, hangi yaklaşımın uygulanacağına karar verilirken, elektronik ve geleneksel yaklaşımların yoğunluğu, iyileştirici ve eğitici potansiyeli ayrı ayrı değerlendirilmelidir.

7. Elektronik izlemenin konutu terk etmeme yaptırımına ilişkin olması halinde, izlenen kişi ile birlikte yaşayan üçüncü kişilerin hakları korunmalı, kişi yalnız yaşıyor ise, izolasyonun olumsuz etkilerini önlemek için mümkün olduğu ölçüde bu yaptırımdan kaçınılmalıdır.

8. Elektronik izleme, suç türü ve hükümlü yönetim programına bağlı olarak, hükümlüleri salıvermeye hazırlama kapsamında, cezaevinden kısa süreli ayrılmaya hak kazanan kişi sayısını artırmak, hükümlülere cezaevi dışında çalışma imkanı vermek ya da hükümlüleri açık cezaevine yerleştirmek amacıyla kullanılabilir.

9. Süresinin yasa ile belirlendiği hallerde, elektronik izleme, hapis cezasına alternatif bir infaz yöntemi olarak kullanılabilir.

10. Elektronik izleme, ihtiyaç duyulması halinde, cezaevinden erken salıverme durumunda kullanılabilir. Bu halde, elektronik izlemenin süresi, kalan infaz süresi ile orantılı olmalıdır.

11. Elektronik izlemenin salıverme sonrası bir tedbir olarak, hapis cezasının infazından sonra kullanılması halinde, süresi ve yoğunluğu dikkatlice tanımlanmalı; eski hükümlüler, aileleri ve üçüncü kişiler üzerindeki bütün etkileri göz önünde bulundurulmalıdır.

V. Etik konular

1. Elektronik izlemeye ve hangi yöntemin uygulanacağına karar verilirken, yaş, engellilik ve diğer özel koşullar ya da her bir şüpheli, sanık ya da hükümlünün kişisel durumu göz önünde bulundurulmalıdır.

2. Hiçbir koşul altında, elektronik izleme teçhizatı, şüpheli sanık ya da hükümlüye fiziksel ya da zihinsel zarar vermek ya da acı çektirmek amacıyla kullanılmamalıdır.

3. Elektronik izleme ile ilgili kurallar, şüpheli, sanık ya da hükümlü ile uygulamadan etkilenen diğer kişilerin özel ve aile yaşamına gereğinden fazla müdahale edilmesini engelleyici teknolojik gelişmeleri takip etmek amacıyla, düzenli olarak gözden geçirilmelidir.

VI. Veri koruma

1. Elektronik izleme uygulaması sırasında elde edilen verilerin depolanması, kullanılması ve paylaşılması, bu alandaki uluslararası standartlara dayalı olarak özel düzenlemelere tabi kılınmalıdır.

2. Bu tür verilerin bir ceza soruşturması ve yargılamasında kullanılması ve paylaşılmasının sıkı kurallara tabi tutulmasına özel dikkat sarf edilmelidir.

3. Bu tür verilerin kasıtlı olarak ya da dikkatsizlik ve tedbirsizlikle kötüye kullanılması durumuna ilişkin etkili bir sınırlama sistemi kurulmalıdır.

4. Elektronik izleme teçhizatını sağlayan ya da elektronik izleme altındaki kişiyi takip etmek ile sorumlu olan özel kuruluşlar da ellerinde bulunan verileri kullanma konusunda aynı kural ve düzenlemelere tabi kılınmalıdır.

VII. Personel

1. Avrupa Konseyi'nin (92)16 sayılı toplumsal yaptırım ve cezalar hakkındaki tavsiye kararı, (97)12 sayılı yaptırım ve tedbirlerin uygulanması ile ilgili personel hakkında tavsiye kararı, (2010)1 sayılı Avrupa Konseyi Denetimli Serbestlik Kuralları hakkındaki tavsiye kararı ve (2012)5 sayılı Avrupa Cezaevi Personeli etik kurallarının personel ile ilgili bütün kısımları uygulanmalıdır.

2. Personel, kullanılan teknoloji, bunun özel ve aile yaşamı üzerindeki etkileri ve kötüye kullanımının sonuçları hakkında şüpheli, sanık ve hükümlüler ile onların anlayacağı tarzda ve dilde hassas bir biçimde iletişim kurma konusunda eğitilmelidir.

3. Personel, elektronik izlemenin mağdur koruma kapsamında kullanılması halinde, mağdurlar ile ilişki kurma konusunda eğitilmelidir.

4. Elektronik izleme sistemlerinin kurulurunda, her birinin sağlayacağı avantajı hatırda tutarak, izleme merkezince toplanan verilere insan ve sistem tarafından ayrı ayrı değer verilmesi gerekliliği göz önünde bulundurulmalıdır.

5. Elektronik izlemeye karar verme ve bu kararı infaz etme konusunda yetkili personel, elektronik izleme araçlarının işletimi, kullanımı ve ilgili kişiler üzerindeki etkileri hakkında düzenli olarak eğitilmelidir.

6. Personel, teknolojinin kurulurunu ve kaldırılması konusunda eğitilmeli, ekipmanların etkin ve doğru bir biçimde çalışmasını sağlamak için personele teknik destek ve yardım sunulmalıdır.

VIII. Kamuoyu ile iliřkiler, arařtırma ve deęerlendirme

1. Kamuoyu, elektronik izlemenin teknolojik ve etik yönleri, etkililiği, amacı ve şüpheli, sanık ya da hükümlülerin özgürlüğünü kısıtlama aracı olarak önemi konularında bilgilendirilmelidir. Ayrıca elektronik izlemenin şüpheli, sanık ve hükümlüler için profesyonel insan müdahalesi ve desteğinin yerini alamayacağı hususunda farkındalık oluşturulmalıdır.

2. Elektronik izlemenin ceza yargılaması sürecinde kullanımında, etik ve profesyonel yönlerini göz önünde bulundurarak karar almalarında ulusal makamlara yardımcı olmak için; bilimsel araştırma, bağımsız değerlendirme ve izleme yapılmalıdır.